

לנוצרים ועכשיו "נתגיר" ובא לדור במושבה עברית.

"וזהו הטעם - אומר יהואש - מפני מה אין קולו שלם, ומדוע יש שעל שני הקולות, שהוא מחויב על-יפי יושר להשמיע, הוא מוסיף עוד שלישי, הצי-קול וחצי-אנחה... הדבר פשוט: הפעמון לא חזר בתשובה שלמה. געגועים יש לו על בית-הכניסה... ומאו גודע לי "יחוסו" של הפעמון, אבר חנו בעיני. שונא אני גרים, ובפרט אלה שמקשקשים" (ע' 27 II).

אין ספק שכל אלה המחבבים את יהואש יקבלו את ספרו זה כאגרת-שלום נעימה מאת אחי קרוב; ואלה שאינם ממוקרי שירתו, שחגיגת" היא יותר מדי, יקראו את הפרוזה שלו בענג רב, על שם פשוטה וקולתה וטבעיותה.

ב. א.

"לזכרו של שלום-עליכם" *

הקובץ הספרותי הזה, הנאה בחיצוניותו, כולל שלש מחלקות: (א) זכרונות של סופרים וקרובים (ד' שלום-עליכם; ב) מכתבים מעטים מאת המנוח אל אחדים מידידיו; (ג) מאמרי-בקרת על-אדות ערכו הספרותי של שלום-עליכם או של קצת מיצירותיו. ונוסף על זה: גוסח המצבה על קברו של שלום-עליכם, שחבר בעצמו ותוכן הצואה, שהשאיר אחריו לפני ולבנותיו.

בחלק הזכרונות אנו מוצאים שני מאמרים קצרים (י. ד. ברקוביץ; פשירתו של שלום-עליכם, והד"ר מ. קויפמן; זכרונות), שהם יותר דברי-הספד של אנשים קרובים מאד אל הנפטר, ואינם זכרונות ספרותיים, אף-על-פי שנקראים בהתענינות מרובה ויש בהם (כחודר במאמר השני) כמה וכמה קוים לתאור פרצופו הרוחני של שלום-עליכם.

השם "זכרונות" הולם יותר את מאמרי הסופרים דובנוב, פסטר רובניצקי, אלה שזכו להודוע אל המנוח בראשית ימי עלותו על במת הספרות. חשובים הדברים למי שיבוא לכתוב את תולדות הספרות היהודית, שלשת הסופרים הנזכרים נולם עוסקים בחקפה אחת של חיי שלום-עליכם, כולם מספרים, כמעט, דברים אחרים. כולם עומדים ומעידים, כי שלום-עליכם קנה לו שם עם פטיעותיו הראשונות באהלי ספרותו; כולם מעידים, כי שלום-עליכם אהב אהבה רבה את הספרות היהודית וקנא לכבודה קנאה גדולה; כולם מעידים, כי שלום-עליכם היה אי-שירעים,

ואטנם הוא עצמו, יהואש, הביא עמו לארץ-ישראל חבה כזוהי המרובה עד מאד, וזו סטיעה אותו לגלות שם עולם מלא, שאינו נראה לאלה שבאים שמה לשם תיור בלבד.

יש ארץ-ישראל של חג, של פאר, של קריאת "הידר", ויש ארץ-ישראל של חול, של יגיעי-כפים ושל בריאות... הראשונה נועדה לתירים ולשוקלי שקל, שבאים לראות, להיכן הלכו שקליהם, והשנית הולכת ומתגלית רק לקרוב, "לכן-בית" (ע' 168).

ובנה חובה הזאת לארץ-ישראל, שיהואש אומר לנטוע בלב כל איש יהודי הרוצה להתישב בארץ-העתיד של אומתנו, הוא פותר על נקבה את השאלה הקשה על דבר יחס האברים והפועים זה לזה, שאלה סוציאלית זו, שבגולה מתחבטים בה עד היום והיא שבראה לנו מפלגות ופרקציות גם בין הציונים. יהואש מספר בשבחם של הפועלים היהודים בארץ-ישראל ורואה בהם תקות השוב, אלא שבכל זאת הוא מחשב את ה"בועים" (בשם "בועז" קוראים בארץ-ישראל לאבר בעל-אחווה, העומד ברשות עצמו) ואינו מקטרב עליהם, וכך הוא אומר:

"הרבה קרבנות הביא "בועז" זה והרבה סבל שבילד ארץ-ישראל וקשרו הוא אליה בכל חוסי נשמתו. והאחבה המשותפת אל הארץ ואל העם גדולה ועצומה היא מן החשבונות שבין זה לזה..." "שמי-התכלת עם השמש משלמים ביד רגבה את השכר שקשה "בועז".

אולם, כמו שאמרתי, עיקר שיבתו של ספרה-מסעות הזה אינו בת כניו אלא בצורתו. דרך אגב משלב יהואש בהרצאת הדברים הגדוה-קסם ושיתוח-עם, שיצירות נאות הן כשהן לעצמן.

ברשימה קצרה זו אי-אפשר לי להביא דוגמאות רבות מן הספר הנעים הזה. ואולם קשה לי להתאפק מתרגום שני קטעים קטנים מתוך ספרו של יהואש:

בהבט אעל אל הרי יהודה הרכים, החולמים העטופים ערפל, ונדמה לו כי השם "הרים" מגושם הוא, הולין הוא להם... אולי הם "שמתו של הרים"? אם את פיותו הרים וחקל להם לעולם הבא, אז נענים כפני הרי יהודה... והם שריום תחת מעטה הערפל ובק יומם ולילה וחולמים... וזרח השמש וזאק השמש, כוכבים צצים וכבים, - והם שריום עטופים בכפתם הכחולה חולמים... זכרונות? תקוות? (II, ע' 18).

ועוד דוגמה אחת מן ההומור של יהואש. הוא מספר על-דבר הפעמון במושבה "רחובות", הקורא להחלתה ולטימה של העבודה בשרה או לטעודת-הצהרים. פעמון זה היה משמש לפנים בבית-כניסה

(*) צום אנדענק פון שלום-עליכם (ואמעלבונד). רעדאקטירט פון י. ציניבערג און ש. ניגערי. -

(*) יהואש בא לארץ-ישראל להשתקע שם, אך מארעות הלחמה הכריחוהו לעזוב את הארץ ולשוב לאמריקה.

עליכם מצטיות רבות, עצובות ומבודחות, על דבר חיו הדלים, העגומים והמעוררים צהוק, נשאר לעולם מכיר טובה לשלום עליכם, משום הסתפרים האלה נסמרו לו בלשונו ולפי הנוסח שלו, ואפילו בתנועתו והעיוניתו... ובאותו הורס-הסגנון הסבוע עליו... אם זה הוא המתרון הנכון של הדין, וכמה מן האמתי יש בפתרון זה, ואם יש בו כדי לפתור את ההידה, מפני מה חביב שלום-עליכם גם על אוהבי, הסגנון והצורה - ודאי שיש לדון בזה, אך אין הדבר מעניני כאן.

בחלק המאמרים באה עוד רשימה מאת י. דוברוביץ, שלום-עליכם ההומוריסטן, ומאמר קצר מאת הד"ר ז. שאף: שלום-עליכם הרופא העממי. -

ג. א.

אנטולוגיה עברית

Еврейская Антология, сборник молодой еврейской поэзии. Под редакцией В. Ф. Холасевича и Л. Б. Яффе. Предисловие М. О. Гершензона.

המשורר ל. יפה, בהשתתפותו של המשורר הרוסי הודסוביץ לקחו עליהם את העבודה הקשה והאתראית לתת את מבחר הדברים הליריים של שירתנו הצעירה בترגום רוסי. אנטולוגיות כאלה כפי שידוע לנו, כבר ישנן בכמה לשונות. ראיתי אנטולוגיה אחת של שירתנו הצעירה גם בהונגרית. מובן מאליה, שדוקא בעברית עוד אין לנו ספר כזה, שיש בו כדי לקרב את הקורא העברי אל הליריקה שלנו - קורא זה, שהוא כל-כך זקוק לזקוק הסעם בכל מה שנוגע לדברי שירה. אבל אין זה מעניני.

מי שמכיר את כל הקושי שבתרגום שירה לירית, לא יגש אל הספר בתביעות מרובות ביותר. תרגום מוצלח של שיר לירי, שהוא מעלה בלב אוחז ההוד של המקור, הוא תמיד מעשה-גס. המתרגם דברי ליריקה זקוק בגלוי וכסוי, במשחק הריחמוס, בצירוף-המלים, ואפילו - בצירוף האותיות... על המתרגם אפוא למצוא אמצעי-טובי לכל קפריסה ונטיה דרה של המשורר, שבמקור יש להן חן המיוחד ובתרגום אינם אומרים לנו כלום. אם במרווח אין המתרגם מסוק כצורתו משיג את מטרותו על-אחת-כמה-הוכמה דברי שירה, שיש בו הרגש וישג לא באמצעים ישרים, כי אם כמעט בסוד הצירופים המוסיקליים.

מערב עם הבריות, וריח של דיו לא היה גודף ממנו.

בר שמענוני קרא למאמרו על עליכם-עליכם שם, וזכרונות ומחשבות. הזכרונותיו של הרבה דברים מקלים ענין; אך הניחשבות שלו תגות מקום לזכות... ואפשר שלא היה כדאי לכל להצנין בקובץ זה, משום כבודו של הנפטר.

בחלק "המכתבים" באו רק מכתבים מעטים, שכתב שלום-עליכם אל "הסבא" ז"ל, אל רבי צקי, אל מר ש"ר א, אל מר שמעוני. לפי דברי ספקטור בזכרונותיו, אילו אספו את מכתביו של שלום-עליכם, אפשר היה להוציא עשרים כרכים חדשים, שערכם הספרותי לא היה פחות משאר כתביו שנרפסו.

ומתוך, השפע הרב הזה באו בקובץ שלפנינו כמה מכתבים, שבמובן היה אילו לא נרפסו. כידוע, יצאו בכלל עוררין של המזפיסטים מכתבים פרטיים של סופר לאחר מיהו, משום שרק חיי רוחו נוגעים אל הקהל ולא חיי הפרטיים, אבל אפילו לדעת המתירים והמסילים ענין זה, צריך לנהג חזירות יתרה בפרסום מכתביו של סופר שנפטר. אך אם - לפי דבריו של ספקטור - יכל כל יהודי לכתוב, וזכרונות" על-דבר שלום-עליכם, הנה קשה כקריעת י-סוף לכתוב מאמר-בקורת על כתבי שלום-עליכם. על-פירוב, בא מאמר בקרת ל"ב אר לפני הקורא את יצירת האמן, ול"ג ל"ה לציגו את הקוים הנעלמים שבה, ל"ז את הסתום. ואולם כתביו של שלום-עליכם קלים להבין כל-כך, ול"ו י"ס כל-כך, עד שכל "הגאונים" וה"פרושים" לא רק לעותר הם, אלא גם למהסור.

הנה כתב, למשל, ש. נ"ג ר בקובץ זה מאגר גדול בן שלשים ואחד עמוד בשם "טוביה החולב", ולאחר שיתאזר הקורא ויעבר עליו מראשיתו ועד סופו יבואר לו רעיון חשוב, כי טוביה החולב הוא בעל לב מלא אהבה. כמובן, השכיל המבקר להביע ה' רעיון זה ברוב עמקות וברוב דברים, כיצד ה' הטובה עליו, אבל פרצופו של טוביה לא נצטפה על ידי כן בהיר יותר.

טר צבי הירשקאן בא במאמרו, הקסן בכמותו מן הקודם, לפנות סוד פרטו של שלום-עליכם ולבאר, מפני מה נתהבב כל-כך על כל העם היהודי, אף-על-פי שלא בא לעולמו כדבור חדש, שיש בו הכח להכריח את הקהל לשמעו... לפי דעתי, יש לבקש מתרון לחידה זו באותה עובדה, שאין לך סופר, שיהא מתאים בצורת יצירתו או - לפי בטויו של ביאליק - בנוסח שלו, אל טעמה ונימוסה של אומתו, כמו שלום-עליכם. ביתר באור: התנוני היהודי, איש המסחה, שלא היה מימיו, על צד האמת, בת"ס, בר"ח וב"ב. ברך בנוגע ליצירה, לסגנון ולמדה, כששמע מפי שלום-